

УДК 330.341.1:338.24

Демчук С. В.,
demchuk.serhii.v@gmail.com,
аспірант, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ЧИННИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ІННОВАЦІЙ

Анотація. Попри те, що державне регулювання покликане посилити позитивний регуляторний вплив на інновації, воно може мати як позитивний, так і негативний вплив. Державні реформи повинні проводитися так, щоб нормативні акти в усіх сферах діяльності здатні були належним чином реагувати на зміни наявних економічних, соціальних і технічних умов. Визначено, що, оскільки регуляторний процес є взаємопов'язаним (регулювання безпосередньо впливає на інноваційний процес, а інновації та певні технічні зміни значущо впливають на обґрунтування та проектування регулювання), то для забезпечення успішності реформ повинні враховуватися зв'язки між регулюванням та інноваціями. Обґрунтовано, що драйверами інновацій можуть бути: споживчий попит, бажання людини спілкуватися, конкуренція, культурні фактори, кваліфікована робоча сила, освіта, інфраструктура, доступ до фінансування, бізнес-середовище, регулювання, технологічні досягнення, нове застосування технологій тощо. Доведено: щоб Україна змогла отримати найбільшу користь від передових досліджень, які проводяться на її теренах, необхідно зосередити увагу на формуванні правильного мислення, принципів та підходу до розробки та впровадження рішень у всіх аспектах регулювання. Якщо цього не зробити, то значно підвищиться ризик того, що найцінніші ідеї будуть комерціалізовані в інших місцях світу, де регуляторні підходи є більш сприятливими. Обґрунтовано, що процес регулювання з точки зору впливу на інновації формується на трьох базових типах: економічне регулювання, соціальне регулювання, адміністративне регулювання. Визначено, що особливої уваги заслуговує бінарність впливу регулювання на інновації та пошук оптимального варіанта співвідношення між його позитивними та негативними ефектами. В економічній сфері регулювання може забезпечити необхідні умови для досліджень та інновацій, підтримуючи певний рівень відкритості або конкуренції на товарних ринках. У соціальній сфері нормативно-правові акти можуть висувати технічні вимоги до галузей промисловості, які будуть фокусувати дослідницькі зусилля на створення нових технологій та продуктів відповідно до базових принципів індустрії захисту довкілля. Регулювання в адміністративній сфері формує сприятливе економічне середовище з однаковими справедливими умовами для всіх учасників інноваційного процесу. Обґрунтовано критерії для покращення регуляторного впливу на інновації.

Ключові слова: ринок інновацій, державне регулювання інновацій, високі технології, стимулювання інновацій.

Demchuk S.V.,
demchuk.serhii.v@gmail.com,
Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

FACTORS OF STATE REGULATION OF THE INNOVATIONS MARKET

Abstract. Although government regulation is designed to enhance positive regulatory influence on innovation, it can have both positive and negative effects. State reforms should be carried out in such a way that regulatory acts in all spheres of activity are able to respond appropriately to changes in existing economic, social and technical conditions. It was determined that since the regulatory process is interconnected: regulation directly affects the innovation process, and innovations as well as certain technical changes significantly affect the rationale and design of regulation, then to ensure the success of reforms, the connections between regulation and innovation should be taken into account. It is justified that the drivers of innovation can be: consumer demand, human desire to communicate, competition, cultural factors, skilled workforce, education, infrastructure, access to financing, business environment, regulation, technological achievements, new application of technologies, etc. It has been proven that in order for Ukraine to benefit the most from cutting-edge research conducted in its territory, it is necessary to focus on the formation of the right thinking, principles and approach to the development and implementation of solutions in all aspects of regulation. Failure to do so greatly increases the risk that the most valuable ideas will be commercialized elsewhere in the world where regulatory approaches are more favorable. It is substantiated that the process of regulation from the point of view of impact on innovation is formed on three basic types: economic regulation, social regulation, administrative regulation. It was determined that the binary influence of regulation on innovation and the search for the optimal ratio between its positive and negative effects deserve special attention. In the economic sphere, regulation can provide the necessary conditions for research and innovation by maintaining a certain level of openness or competition in product markets. In the social sphere, regulations may impose technical requirements on industries, which will focus research efforts on the

creation of new technologies and products in accordance with the basic principles of environmental protection industry. Regulation in the administrative sphere creates a favorable economic environment with the same fair conditions for all participants of the innovation process. Reasonable criteria for improving regulatory influence on innovation are substantiated.

Key words: innovation market, state regulation of innovations, high technologies, innovations stimulation.

JEL Classification: M20, O31

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-68-19>

Постановка проблеми. Інновації та високі технології є чи не найдієвішим інструментом економічного розвитку як окремої галузі промисловості, так і держави в цілому. Наразі Україна попри значний інтелектуальний потенціал не може похвалитися великими досягненнями в окресленому напрямку. Більш того, з кожним роком все чіткіше простежується тенденція до уповільнення темпів як економічного розвитку, так і його інноваційної складової. Вітчизняний промисловий комплекс безсилий перед постійно зростаючими викликами світової конкуренції та глобалізації. Актуальність пошуку рішень проблем інноваційного розвитку в Україні аргументується відсутністю потужних національних і транснаціональних компаній, промислово-фінансових груп, науково-технічних центрів, технологічних інкубаторів, венчурних фірм і кластерів [1]. Щоб належним чином реалізувати національний інноваційний потенціал, варто сконцентруватися на створенні ефективної системи комерціалізації інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти розвитку інноваційних процесів та функціонування ринку інновацій знайшли своє відображення в роботах таких вчених, як М. Портер [2], К. Блінд [3], І. Зятковський [4], З. Юринець [5], Є. Лазарева [6], П. Микитюк [7], Л. Федулова [8] та ін.

В. Лаптаєва в [10] пропонує своє бачення регулювання інноваційної діяльності. Так, за її обґрунтуванням, одним із напрямків діяльності органів влади, місцевого самоврядування у чіткій взаємодії та діалозі з бізнесом є заходи, спрямовані на підвищення рівня інноваційної та інвестиційної спроможності регіонів. У напрямку досягнення поставлених цілей, на думку зазначеного автора, необхідно зробити наступні кроки: розвиток науково-інноваційного співробітництва державного та недержавного сектору науки, вищих навчальних закладів і наукових установ із реальним сектором економіки; розвиток інноваційної культури шляхом популяризації провадження наукової, винахідницької та інноваційної діяльності; підвищення ефективності дії механізму стандартизації та сертифікації продукції; стимулювання промисловців до запровадження новітніх технологій та інновацій тощо.

Науковці в [11] обґрунтовують, що державна підтримка інновацій в Україні повинна спиратися на такі напрями: уряду створити сприятливі умови для комерціалізації науково-дослідних робіт; заохочувати науково-дослідні установи до

комерціалізації прав інтелектуальної власності, які досліджувалися з бюджетним фінансуванням, з метою отримання прибутків науковою установою. Створення центрів із трансферу технологій може науково-дослідним установам: оцінити комерційний потенціал їх досліджень, запатентувати їх, знайти партнерів для ліцензування або продажу; стимулювати розвиток екоінновацій, що дозволить збільшити енергоефективність будинків та транспорту, створювати відновлювальну енергію, замінити шкідливі матеріали безпечними та забезпечити переробку матеріалів; розвивати інфраструктуру науково-дослідних установ, забезпечити їх сучасним обладнанням, що дозволить підвищити рівень досліджень та їх результативність, а також підвищить їх конкурентоспроможність на європейському ринку; надавати державну фінансову та податкову підтримку підприємствам, що займаються інноваційною та науково-дослідною діяльністю, шляхом часткової компенсації банківських кредитів, безвідсоткового кредитування пріоритетних інноваційних проектів, впровадити пільгове оподаткування новоствореним підприємствам, що реалізують або експортують високотехнологічну продукцію, які придбали нові технології, на час науково-дослідних робіт; збільшити обсяг фінансування, підвищити авторитет науки в українському суспільстві.

Однак проблема розвитку національного ринку інновацій та високих технологій, а також базові аспекти його регулювання досі залишаються питанням, що потребує комплексного економіко-теоретичного вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження інновацій та високих технологій, як правило, відбуваються переважно в реальному секторі економіки, однак обмеженість ресурсів, загальна забюрократизованість процесів, кризові явища, спричинені спочатку пандемією COVID-19, а тепер ще й повномасштабною війною з Росією, значно гальмують розвиток.

Відповідно до даних Держстату серед основних галузей, які на сьогодні, так би мовити, “годують” країну, є металургія, сільське господарство, деревообробна, хімічна та харчова галузі, а також ІТ-індустрія. Впродовж останніх років ці галузі через необхідність конкурувати на світовому ринку почали активно впроваджувати високі технології. Однак на рівні держави це питання залишається відкритим, оскільки практично відсутні програми із запровадження високих технологій у реальному секторі економіки. Певні надії на вирішення

окреслених проблем покладають на новостворене Міністерство цифрової трансформації, однак наразі підприємства, самостійно керуючись принципами підвищення конкурентоспроможності, займаються вирішенням проблем розвитку внутрішніх інновацій [12].

Сприяння формуванню і розвитку внутрішнього ринку високих технологій та інновацій має стати одним із найважливіших завдань державної інноваційної політики. Поєднання інноваційного інвестування і комерційного обміну інновацій у єдиний процес сприяє взаємопов'язаному накопиченню інвестицій та інновацій як на національному, так і на міжнародному рівнях [9].

Попри те, що державне регулювання покликане посилити позитивний регуляторний вплив на інновації, воно може мати як позитивний, так і негативний вплив. Державні реформи повинні проводитися так, щоб нормативні акти в усіх сферах діяльності здатні були належним чином реагувати на зміни наявних економічних, соціальних і технічних умов.

Оскільки регуляторний процес є взаємопов'язаним (регулювання безпосередньо впливає на інноваційний процес, а інновації та певні технічні зміни значущо впливають на обґрунтування та проектування регулювання), то для забезпечення успішності реформ повинні враховуватися зв'язки між регулюванням та інноваціями.

Вирішальне значення для успішного реформування законодавства має розуміння усієї сукупності засобів, методів і правил взаємодії регулювання та інновацій, так званого "інтерфейсу регулювання інновацій".

Інновації життєво важливі для розвитку як окремої компанії чи підприємства, так і для національної економіки. І хоча чіткого механізму виникнення інновацій не існує, все ж є ключові рушійні сили, так звані драйвери, які можуть стимулювати творчий потік та сприятливе середовище для їх формування. Варто зазначити, що таких драйверів інновацій є доволі багато. Сюди можна віднести наступні: споживчий попит, бажання людини

спілкуватися, конкуренція, культурні фактори, кваліфікована робоча сила/освіта, інфраструктура, доступ до фінансування, бізнес-середовище, регулювання, технологічні досягнення, нове застосування технологій тощо. Як можна простежити, драйвери різняться за суттю, однак вони переслідують спільну мету – створення благодатного ґрунту для інновацій загалом. При цьому важливим також є заохочення всіх, хто працює в регулюванні, виконувати свою роботу таким чином, щоб створити клімат, який сприятиме інноваціям.

Відправною точкою більшості інновацій можна вважати момент втілення ідей, що виникають при проведенні досліджень, у щось комерційно життєздатне, тобто – у щось таке, що при застосуванні створить цінність. Здебільшого саме в момент комерціалізації нові ідеї піддаються регулюванню і можуть зазнати як корисного, так і негативного впливу останнього. Прикладом корисного впливу регулювання може бути випадок, коли існування певних стандартів відображає, які гарантії будуть введені в дію, перш ніж нова технологія почне широко використовуватись. Однак невиключеною є наявність і негативних ефектів регулювання. Наприклад, коли наявні нормативно-правові бази розробляються з орієнтуванням на вже існуючі технології і навіть саме тими існуючими гравцями, які не зацікавлені у впровадженні інновацій, через ймовірність зазнати збитків від нових підходів.

Щоб Україна змогла отримати найбільшу користь від передових досліджень, які проводяться на її теренах, необхідно зосередити увагу на формуванні правильного мислення, принципів та підходу до розробки та впровадження рішень у всіх аспектах регулювання. Якщо цього не зробити, то значно підвищиться ризик того, що найцінніші ідеї будуть комерціалізовані в інших місцях світу, де регуляторні підходи є більш сприятливими.

Розглядаючи процес регулювання з точки зору впливу на інновації, можна виокремити три його типи (рис. 1).

Рис. 1. Процес регулювання з точки зору впливу на інновації (розроблено автором)

Економічне регулювання – основне завдання: підвищити ефективність ринків у постачанні товарів і послуг. Багато реформ стимулюються розвитком технологій. Це дозволило змінити базову вартість та конкурентну структуру в різних галузях: від банківської справи до біотехнологій. Водночас реформи є потужним стимулом для подальших інновацій і можуть сприяти посиленню конкуренції як у виробничому, так і в сервісному секторах. Прикладом може слугувати важливе значення для розвитку та розповсюдження нових технологій Інтернету, оптичних сканерів у супермаркетах тощо.

Соціальне регулювання – мета: захист навколишнього середовища та турбота про безпеку та здоров'я суспільства в цілому. Розроблення підходів регулювання, що акцентують увагу на захисті навколишнього середовища, безпеці та охороні здоров'я, сприяли розробці підприємствами інноваційних рішень соціальних проблем із акцентом на профілактику, а не просто контроль.

Адміністративне регулювання – встановлює передумови для технологічного прогресу, регулюючи функціонування державного і приватного секторів. Упорядкування адміністративного регулювання дозволяє знизити сукупне навантаження на бізнес та вивільнити певні ресурси для проведення досліджень і розвитку нових технологій. У свою чергу, новий виток технічних змін може породити непередбачені побічні ефекти та різні технологічні наслідки, які знову потребуватимуть перегляду нормативних актів.

Залежно від типу регулювання регуляторній реформі може бути притаманна своя характерна форма. Зокрема, у випадку економічного регулювання реформою можна вважати відкриття ринку з метою посилення конкуренції, приватизацію чи, наприклад, дерегуляцію. Стосовно соціального регулювання реформуванням буде підвищення економічної ефективності регулювання, а у випадку адміністративного регулювання усі регулятивні зусилля мають бути сконцентровані на удосконаленні нормативно-правової бази.

Таким чином, регуляторна реформа у всіх сферах націлена на отримання переваг з точки зору підвищення ефективності, скорочення витрат і стимулювання інновацій. При цьому вона не завжди може означати підвищення рівня регулювання чи державного нагляду, а іноді може потребувати його зниження чи взагалі скасування.

Варто зазначити, що нормативна реформа часто тягне за собою деякі короткострокові витрати на адаптацію та може бути спірною у перерозподілі витрат на державну політику між економічними гравцями. Тому оцінку її загальних ефектів варто розглядати у довгостроковій перспективі.

Особливої уваги заслуговує бінарність впливу регулювання на інновації та пошук оптимального варіанта співвідношення між його позитивними та негативними ефектами. В економічній сфері регулювання може забезпечити необхідні умови для досліджень та інновацій, підтримуючи певний рівень відкритості або конкуренції на товарних

ринках. У соціальній сфері нормативно-правові акти можуть висувати технічні вимоги до галузей промисловості, які будуть фокусувати дослідницькі зусилля на створенні нових технологій та продуктів відповідно до базових принципів індустрії захисту довкілля.

Регулювання в адміністративній сфері формує сприятливе економічне середовище з однаковими справедливими умовами для всіх учасників інноваційного процесу, наприклад – забезпечуючи право захисту інтелектуальної власності. Водночас нормативні акти можуть породити певні перешкоди для розвитку нових технологій або продуктів, збільшуючи невизначеність чи вартість процесу розробки та спотворюючи процес вибору оптимальної технології спонуканням використовувати достеменно вивчену та прийнятну. Таким чином, регулювання є своєрідним важелем, який може підбадьорювати або відлякувати дослідницькі зусилля фірм, а регуляторна реформа покликана усунути недоліки в регулюванні, які негативно впливають на інноваційний процес, починаючи з досліджень і закінчуючи впровадженням та поширенням досягнень.

Важливим є те, що не лише регулювання та регуляторна реформа здатні впливати на інноваційний розвиток, але й інновації, зі свого боку, можуть мати потужний вплив на регулювання. Найчастіше це спостерігається у випадку, коли технологічний прорив робить застарілими або неефективними певні нормативні акти. Яскравим прикладом цього можуть слугувати деякі регульовані монополії, які зазнали краху через технологічний розвиток. Зокрема, електропостачання, транспорт та телекомунікації частково – з міркувань національної безпеки – довгий час регулювалися урядами як монопольні структури. Однак із плином часу технології, що покладені в основу цих секторів, зазнали суттєвих змін, що привело до зменшення їх монопольного характеру шляхом зниження витрат і виведення на передній план нових гравців.

Все частіше у всіх сферах регулювання виникають ситуації, коли розробка нових продуктів, процесів чи технологій випереджає діючі регулятивні режими, прикладом чого можуть бути нові розробки генної інженерії чи створення нових харчових продуктів і лікарських засобів на основі біотехнологій. Найяскравіше випереджувальний вплив розвитку технологій на регулювання простежується в галузі телекомунікацій, де розвиток цифрових технологій постійно революціонізує сектор, розмиваючи межі між різними постачальниками послуг (місцеві телефонні оператори та оператори стільникового зв'язку, компанії кабельного телебачення, супутникові передавачі, радіомовники, оптоволоконний доступ провайдерів, бездротових кабельних операторів тощо), що сприяє стрімкій появі нових мультимедійних продуктів, а це, в свою чергу, значно утруднює роботу регулюючих органів. У багатьох країнах часто спостерігається ситуація, коли правила регулюють застарілі продукти та послуги, які вже практично не використовуються. Таким чином, інформаційні технології своїм впливом на

роботу сектора ставлять під сумнів структуру регулювання.

Оскільки інтерфейс “регулювання / інновації” є взаємним та динамічним процесом, то, покращуючи регуляторний вплив на інновації, варто дотримуватися певних критеріїв (рис. 2).

Забезпечити чітке розуміння зв'язків регулювання – інновацій. Регуляторна реформа може стати потужним рушієм інновацій у більшості сфер, починаючи від банківської справи і закінчуючи роздрібною торгівлею та захистом навколишнього середовища.

Однак технології, змінюючи базову структуру витрат і конкуренцію в галузі, можуть спровокувати потребу в формуванні нових регуляторних модифікацій, тому регуляторний процес (економічний, соціальний чи адміністративний) завжди повинен контролювати наслідки технічних змін. Іноді регуляторна реформа може призвести до зловживань новими монопольними посадами, сприяти виникненню різних непередбачених екологічних небезпек. У таких випадках для забезпечення успіху регуляторної реформи знадобиться додатковий державний нагляд.

Підтримка конкуренції. Зв'язок “конкуренція-інновації” явно є позитивним. Певний рівень конкуренції між фірмами у будь-яких галузях економіки істотно сприятиме розвитку інноваційного процесу та поширенню знань. При цьому простежується тенденція, що на дерегульованих ринках швидше поширюються жорсткі технології (наприклад, автоматичні касири в банківській галузі), а м'які технології (такі, як продаж каталогів у роздрібній дистрибуції), є більш прийнятними на конкурентних ринках.

Упорядкування нормативно-правової бази. Нормативні акти покладають велике адміністративне навантаження на компанії, особливо нові або невеликі фірми, і час, витрачений на

адміністрування, часто втрачається через інновації, а він є ключовою детермінантою успіху ділової діяльності. З огляду на це регуляторна реформа внутрішнього ринку інновацій має бути націлена на усунення дублюючих, обтяжливих та неефективних нормативних актів, особливо - щодо діяльності малих і середніх підприємств. Окрім того, нормативні акти повинні враховувати вплив найбільш передових технологій у даній сфері і відображати погляди як виробників, так і користувачів. Доцільним є використання альтернативних регуляторних підходів (наприклад, екологічні податки та торгові дозволи у випадку навколишнього середовища, добровільні угоди з компаніями, що дозволяють їм тестувати інноваційні підходи).

Гармонізація нормативних актів на міжнародному рівні. З метою усунення ринкових бар'єрів, які можуть уповільнити інновації, країни повинні прагнути до більшої сумісності між своїми нормативними актами. Регуляторні відмінності можуть не тільки становити бар'єри для доступу на ринок, вони також можуть перешкоджати технічному прогресу та дифузії технологій, як у випадку суперечливої конкуренції, фінансового законодавства та законодавства про інтелектуальну власність. Відмінності у змісті та правозастосуванні можуть створити невизначеність серед фірм, що уповільнять інвестиції в дослідження та інновації. І, оскільки компанії прагнуть розміститися на ринках із найбільш сприятливими регуляторними умовами, уряди повинні співпрацювати, щоб мінімізувати регуляторну конкуренцію. Гармонізація всіх нормативних актів у різних країнах неможлива, враховуючи їх різне економічне, соціальне та культурне походження. Однак країни повинні продовжувати гармонізувати нормативні акти в інтересах як економічної ефективності, так і інновацій.

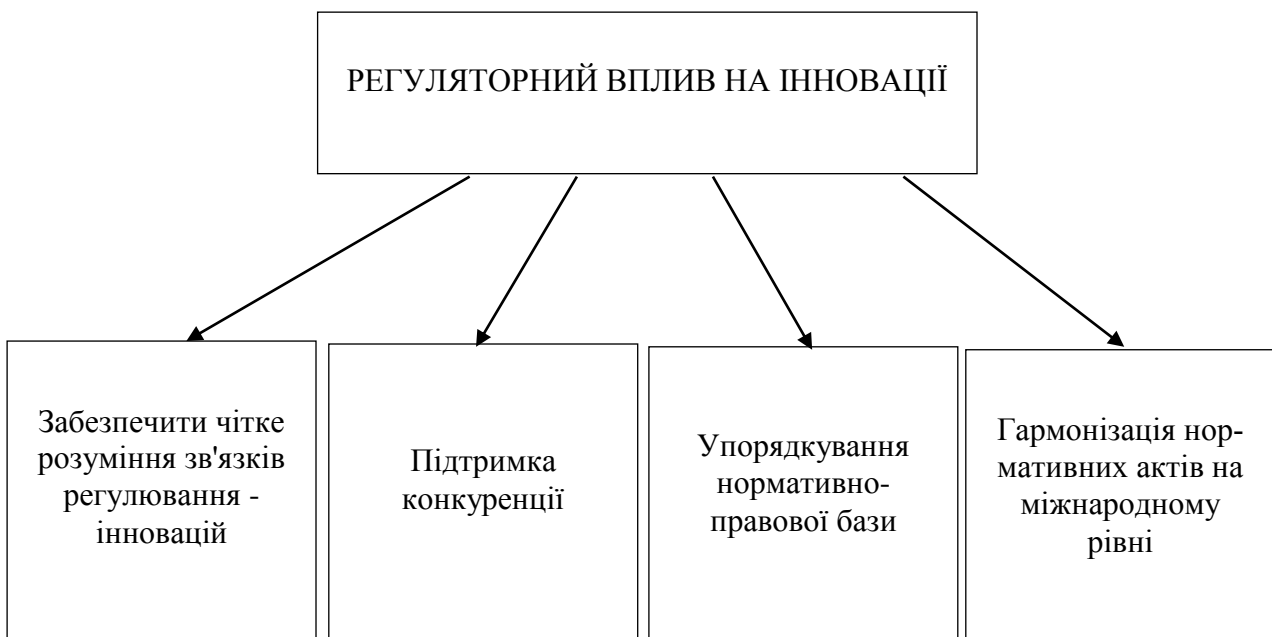

Рис. 2. Критерії покращення регуляторного впливу на інновації (розроблено автором)

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, для технологічних інновацій регулювання може бути як каталізатором, так і перешкодою. У міру того, як нові технології розвиваються, регулятори з усього світу переглядають свої підходи, приймаючи гнучкі, ітераційні та спільні моделі, щоб протистояти викликам нових технологій. На сьогодні і вітчизняний уряд, і бізнес сильно недооцінюють можливості своєї країни. Маючи потужну технологічну силу, Україна може не лише експортувати інноваційні послуги, а й розробляти нові технологічні рішення для внутрішнього використання. Для цього необхідно провести аналіз своїх бізнес-процесів та тенденцій світового ринку, розробити чітку карту дій із застосування інновацій та запровадити дієві мотиваційні важелі впливу для бізнесу. Крім того, необхідно докласти більше зусиль до популяризації можливостей нашої країни на глобальному ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горященко Ю. Г., Байов Б. С. Ринок інновацій в Україні та характеристика інноваційних стратегій промислових підприємств. *Economics bulletin*. 2017. №1. С. 132-139.
2. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / пер. с англ. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.
3. Blind K. The influence of regulations on innovation: A quantitative assessment for OECD countries. *Research Policy*. 2012. 41(2): 391-400.
4. Зятковський І. В. Державна підтримка нових форм інноваційної діяльності промислових підприємств: організаційні та фінансові аспекти. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. №6. С. 73-82.
5. Юринець З. В., Круглякова В. В. Нейромережеве моделювання як інструмент прогнозування інноваційного розвитку економіки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 425-432.
6. Лазарева С. В., Курносова А. В. Тенденції розвитку малого інноваційного підприємництва Причорноморських регіонів. *Економічні інновації*. 2015. Вип. 59. С. 165-175.
7. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 400 с.
8. Федулова Л. І. Концептуальні засади формування інноваційної системи підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 10. С. 195-205.
9. Смірнова К. Ринок інновацій як складова національної системи інноваційного підприємництва. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10. Ч. 1. С. 359-362.
10. Лаптева В. Особливості інноваційної політики в умовах децентралізації регіонів. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні* : матеріали XI Міжнародного бізнес-форуму (Київ, 22 березня 2018 р.). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. С. 108-111.

11. Новікова Н. Інноваційна політика України в умовах європейської інтеграції. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні* : матеріали XI Міжнародного бізнес-форуму (Київ, 22 березня 2018 р.). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. С. 129-131.

12. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

REFERENCES

1. Horiaschenko, Yu. H. and Bajov, B. S. (2017), Rynok innovatsij v Ukraini ta kharakterystyka innovatsijnykh stratehij promyslovykh pidpryemstv, *Economics bulletin*, №1, s. 132-139.
2. Porter M. (2005), Konkurentnaia stratehiia: Metodyka analiza otraslej y konkurentov / per. s anhl., Al'pyna Byznes Buks, Moskva, 454 s.
3. Blind K. (2012), The influence of regulations on innovation: A quantitative assessment for OECD countries, *Research Policy*, 41(2): 391-400.
4. Ziatkovs'kyj, I. V. (2007), Derzhavna pidtrymka novykh form innovatsijnoi diial'nosti promyslovykh pidpryemstv: orhanizatsijni ta finansovi aspekty, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, №6, s. 73-82.
5. Yurynets', Z. V. and Kruhliakova, V. V. (2016), Nejromerezheve modeliuvannia iak instrument prohnozuvannia innovatsijnoho rozvytku ekonomiky Ukrainy, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, № 6, s. 425-432.
6. Lazareva, Ye. V. and Kurnosova, A. V. (2015), Tendentsii rozvytku maloho innovatsijnoho pidpryemnytstva Prychornomors'kykh rehioniv, *Ekonomichni innovatsii*, vyp. 59, s. 165-175.
7. Mykytiuk, P. P. (2007), Innovatsijnyj menedzhment : navchal'nyj posibnyk, Tsentri navchal'noi literatury, Kyiv, 400 s.
8. Fedulova, L. I. (2014), Kontseptual'ni zasady formuvannia innovatsijnoi systemy pidpryemstv, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, № 10, s. 195-205.
9. Smirnova K. (2012), Rynok innovatsij iak skladova natsional'noi systemy innovatsijnoho pidpryemnytstva, *Ekonomichnyj analiz*, Vyp. 10. Ch. 1., s. 359-362.
10. Laptieva V. (2018), Osoblyvosti innovatsijnoi polityky v umovakh detsentralizatsii rehioniv, *Problemy ta perspektyvy rozvytku innovatsijnoi diial'nosti v Ukraini* : materialy KhI Mizhnarodnoho biznes-forumu (Kyiv, 22 bereznia 2018 r.), Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, s. 108-111.
11. Novikova N. (2018), Innovatsijna polityka Ukrainy v umovakh ievropejs'koi intehratsii. *Problemy ta perspektyvy rozvytku innovatsijnoi diial'nosti v Ukraini* : materialy KhI Mizhnarodnoho biznes-forumu (Kyiv, 22 bereznia 2018 r.), Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, s. 129-131.
12. Derzhavna sluzhba statystyky, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 03 липня 2022 року